

**Лексико-семантичне поле "ювелірні прикраси"
в англomовних енциклопедіях**

Стаття присвячена розглядові рівня представленості та особливостей дефініцій номінацій ювелірних прикрас в англomовних енциклопедіях. Визначено поняття лексико-семантичного поля, конкретної лексики та наведено тематичну класифікацію досліджуваного матеріалу.

Ключові слова: лексико-семантичне поле, конкретна лексика, номінація.

Статья посвящена рассмотрению уровня представленности и особенностей дефиниций номинаций ювелирных украшений в англomовных энциклопедиях. Определено понятие лексико-семантического поля, конкретной лексики и приведена тематическая классификация исследуемого материала.

Ключевые слова: лексико-семантическое поле, конкретная лексика, номинация.

The article outlines the level of presentation and the peculiarities of the definitions of jewellery nominations in the English encyclopedias. The notions of the lexical semantic field, concrete vocabulary have been determined and the thematic classification has been given in the article.

Key words: lexical semantic field, concrete vocabulary, nomination.

Системні дослідження словникового складу різноманітних мов на теперішній час мають досить тривалу історію. Ідея системної організації лексики, яка на початку ХХ ст. видавалася революційною, поступово посіла міцні позиції і сьогодні є достатньо обґрунтованою теоретично та апробованою практично [3, с. 28]. Проте у різних ділянках словникового складу системність не лише виявляється по-різному, а й у деяких випадках має досить суперечливий характер та потребує серйозного наукового підтвердження. З іншого боку, очевидно, що у мові виділяються певні лексичні угруповання, системна організація яких не викликає сумнівів і може бути доведена за допомогою відповідних методів дослідження.

Польове структурування лексичного складу мови вважається провідним та одним із найбільш продуктивних і достовірних методів вивчення семантичного простору мови [1], оскільки воно спирається на

відоме рівневе представлення ієрархічної організації мовної системи і разом з тим пом'якшує жорстке розмежування рівнів, при цьому не тільки виокремлюючи у рівневій системі проміжні підрівні, а й висвітлюючи їх як єдність протилежностей і як сфери, що поєднують усю систему в її неперервності. Завдяки цьому сучасна теорія поля все глибше проникає до сфери лінгвістичної типології [2, с. 110–111].

У сучасній лінгвістиці лексико-семантичне поле визначається як парадигмальне об'єднання лексичних одиниць певної частини мови за спільністю інтегрального компонента значення або ж архісеми [3, с. 281].

Мета нашого дослідження полягає у вивченні особливостей представленості елементів лексико-семантичного поля "ювелірні прикраси" в англомовних спеціалізованих енциклопедіях.

Конкретна лексика, до якої належать конститuentи досліджуваного нами лексико-семантичного поля, відображає реальний світ, входить до ядра лексичного складу будь-якої мови і останнім часом все частіше стає предметом наукового аналізу. Тим самим поступово спростовується думка, яка домінувала протягом тривалого часу, що слова цього типу не можуть виступати об'єктом лінгвістичного дослідження через те, що існуючі між ними зв'язки повністю визначаються позамовною дійсністю. Така точка зору базується на зосередженості дослідників лише на денотативному характері значень таких лексем. Слово конкретної семантики вказує на предмет, ідентифікуючи його та відбиваючи його одиничність. Значення багатьох слів, отже, є настільки переповненими індивідуальними ознаками, що часом виникає сумнів стосовно зіставлюваності таких слів за будь-якими показниками [4].

Тим не менш, наявні дослідження угруповань конкретної лексики доводять, що, незважаючи на всю конкретність та екстралінгвальну зумовленість даних слів, вони відзначаються певною власне мовною спільністю: схожим компонентним складом лексичного значення, особливостями їхньої лексичної сполучуваності, словотвірними можливостями та характерними рисами функціонування у мовленні.

Наукова релевантність аналізу саме лексико-семантичного поля номінацій ювелірних прикрас в англійській мові визначається насамперед відсутністю на сьогоднішній день подібних досліджень у вітчизняній лінгвістиці. Крім того, лексика на позначення ювелірних прикрас не обмежується лише ювелірною справою, нею послуговуються і в інших галузях професійної діяльності – в антикварній справі, історії, археології, геральдиці, релігійному культурі, етнографії, що увиразнює актуальність дослідження обраного лексико-семантичного поля.

Ювелірне мистецтво має довгу та насичену історію, тісно пов'язану із культурою певного історичного періоду, тож не дивно, що на

сьогоднішній день існують численні спеціалізовані словники, які відображають специфіку ювелірної справи.

Матеріалом аналізу англійських назв ювелірних прикрас слугували дві спеціалізовані енциклопедії, а саме: *An Illustrated Dictionary of Jewelry* та *Glossary of Jewelry-Related Terms*.

Необхідно відзначити, що вищевказані енциклопедичні джерела висвітлюють широке коло понять, пов'язаних із ювелірною справою. Умовно можна виділити п'ять тематичних блоків, а саме: назви та інформація про ювелірні компанії, назви процесів обробки дорогоцінного каміння та металів, власне назви коштовного каміння та назви благородних металів, які використовуються у ювелірній справі, і, звичайно ж, назви ювелірних прикрас.

Загальна вибірка власне номінацій ювелірних прикрас склала 300 номінативних одиниць.

Зазначені енциклопедії наводять наступні визначення ювелірних прикрас:

"*Jewelry (spelled jewellery in Britain) is articles of personal adornment, like rings, necklaces, bracelets, cuff links, and pins*" [5];

"*Jewellery or jewelry signifies items of personal adornment, such as necklaces, rings, brooches, earrings and bracelets. Jewellery may be made of any material, such as gemstones, precious metals or shells, besides other materials, depending on cultural differences and availability of materials. Jewellery may be appreciated because of geometric or other patterns, or meaningful symbols*" [6].

Наведені визначення відрізняються повнотою тлумачення: перше констатує лише те, що дані артефакти є особистими прикрасами та ілюструє це за допомогою зазначення поширених прикладів, друге ж тлумачення є більш розлогим та додає інформацію стосовно матеріалу виготовлення, дизайну та культурної обумовленості. Подібна тенденція простежується і у решті із проаналізованих енциклопедичних тлумачень досліджуваних номінацій: визначення *An Illustrated Dictionary of Jewelry* є більш лаконічними, тоді як *Glossary of Jewelry-Related Terms* наводить більш розлогі тлумачення із залученням спеціалізованої, культурної інформації тощо.

Власне, саме поняття *jewellery* (ювелірні прикраси) не є однорідним. Спеціалізовані джерела зазначають, що цей номен (одиниця терміносистеми, що іменує предмети відповідної галузі знань [3]) охоплює різноманітні типи ювелірних прикрас, тобто виступає гіперонімом стосовно таких різновидів, як:

- *fine (real, high-quality) jewellery* – прикраси, у виготовленні яких використовуються лише благородні метали та дорогоцінне каміння;

- *costume jewellery (fashion jewelry, junk jewelry, fake jewelry, fallalery)* – біжутерія, тобто прикраси, які виготовляються із порівняно недорогих матеріалів та спочатку (з 1930-х рр.) випускалися у масовому продажі як аксесуар до певної сукні, костюма тощо. Відзначимо досить зневажливе початкове ставлення мовців до цього типу ювелірних прикрас, яке зафіксовано у внутрішній формі синонімічних назв *junk (непотріб) jewelry, fake (підробка) jewelry, fallalery (дрібничку)*; проте сьогодні біжутерні вироби є невід'ємною частиною ювелірного ринку, виробляються відомими ювелірними компаніями але, на відміну від виробів із дорогоцінних матеріалів, мають досить помірну ціну;

- *bridge jewelry* – займає проміжне місце (*bridges the gap*) між першими двома типами. Як приклад укладачі енциклопедій наводять *sterling silver pieces* – назв прикрас, виготовлених зі сплаву срібла та інших металів, зазвичай міді, у певних пропорціях.

Як бачимо, розподіл на перші три різновиди прикрас ґрунтуються на використанні тих чи інших матеріалів при їхньому виготовленні. Інший розподіл вибірки на підгрупи можливий на основі зовнішнього вигляду прикрас, а саме:

- *figural jewellery* – прикраси, форма яких імітує реальні об'єкти (метеликів, ящірок, квіти тощо); цікавим видається той факт, що інші прикраси, які не імітують форму реальних об'єктів (а їх набагато більше), не отримують окремої назви, тому робимо висновок, що номінуються лише ті групи прикрас, які не відповідають стандартному, еталонному збірці ювелірних виробів;

- *bling bling* – американський сленговий номен на позначення великих, показних, як правило інкрустованих діамантами прикрас. Номен з'явився наприкінці 1990-х рр. завдяки відомій реперській групі *Cash Money Millionaires*. Подібні прикраси із дорогоцінних матеріалів є досить популярними серед відомих представників сучасного хіп-хопу, а серед їх шанувальників розповсюдженими є більш дешеві прикраси із матеріалів, що імітують діаманти та золото.

Як ми вже зазначали, історія ювелірної справи є надзвичайно довгою, тож не дивно, що за цей час людина винайшла прикраси для майже всіх частин тіла.

З огляду на це, відповідно до місця носіння, досліджені назви ювелірних прикрас у свою чергу також можна поділити на 6 блоків соматичної локалізації, а саме: прикраси для голови, прикраси для шиї, прикраси для рук, прикраси для тулуба, прикраси для ніг та прикраси для статевих органів. Цікавим є те, що саме соматична класифікація є основою для розподілення інформації в одній із досліджуваних енциклопедій – *Glossary of Jewelry-Related Terms*, тоді як в іншій – *An*

Illustrated Dictionary of Jewelry – наводиться список ювелірної термінології у традиційному алфавітному порядку. На перший погляд, саме перший тип розподілу матеріалу – за соматично локалізованими групами – є більш зручним для користувача енциклопедії. Проте слід зазначити, що дане лексикографічне джерело, окрім соматичних груп, виокремлює до того ж наступні блоки: прикраси, які виконують певні спеціальні функції, назви різноманітних компонентів та складових прикрас, типи оправ для каміння у виробі та назви ювелірних комплектів. Вважаємо, що подібний розподіл матеріалу ускладнює як тематичну, так і кількісну класифікацію, оскільки соматичні групи пересікаються із функціональними та іншими групами. Так, наприклад, у ролі талісманів (відповідні номени відносяться до однієї – функціональної групи прикрас) можуть виступати як прикраси для рук (персні, браслети), так і прикраси для шиї (медальйон, підвіска), до комплектів входять прикраси для рук, голови та шиї тощо (номени, що їх позначають, включені у різні соматичні підгрупи).

Перейдемо до розгляду кожної окремої групи за соматичною класифікацією.

Найбільш чисельною є група прикрас для рук, яка складає близько 30 % від загальної кількості вибірки. Їх також можна розділити на дві підгрупи. До першої з них зараховуємо прикраси для верхньої частини руки (arm), головно, для зап'ястя. Сюди належать номінації *armlet*, різновиди браслетів (*bracelet*): *sports bracelet*, *charm bracelet*, *bangle*, *slap bracelet*, *friendship bracelet* та різновиди запонок (*cufflink*): *single*, *double-face*. Другу підгрупу складають прикраси для кисті (hand), а точніше, для пальців. Сюди належать різновиди каблучок, які нараховують близько 50 номінацій, наприклад: *solitaire ring*, *trinity ring*, *cluster ring*, *engagement ring*, *mood ring*, *poison ring*, *signet ring*, *wedding ring* та ін.

Другою за чисельністю номінативних одиниць є група прикрас для голови, яка складає 25 % від загальної кількості вибірки. Вона в свою чергу складається з декількох підгруп, які також розрізняються за соматичними принципами: прикраси для вух, носа, волосся і навіть зубів. Сюди належать сережки та їх різноманітні різновиди, наприклад: *clip-on earrings*, *stud earrings*, *hoop earrings*, *magnetic earrings* та ін. Різновиди ще однієї традиційної головної прикраси – *crown* – включають, зокрема, такі номінації: *circlet*, *coronet*, *diadem*, *tiara*. До цієї групи ювелірних номінацій належать також прикраси для носа: *nose ring*, *nose stud*, *nose chain* та прикраси для зубів: *grills*. Ще одна підгрупа – прикраси для волосся – містить назви різноманітних булавок, наприклад: *hairpin*, *hair stick*, *bobby pin*.

Прикраси для шиї складають третю за чисельністю групу досліджуваних номінацій (20 %) та містять різновиди намист (*necklaces*),

наприклад: *bib necklace, choker, opera necklace, princess necklace, rope necklace*. Також до цієї групи належать різновиди ланцюжків (*chain*): *trace, belcher, curb, anchor, Prince of Wales, snake, herringbone, Byzantine, Singapore, fancy*.

П'яту групу досліджених номінацій складають назви прикрас статевих органів (10 %) чоловіків, наприклад, *Prince Albert piercing, magic cross, Prince's Wand* та жінок: *Princess Albertina piercing, Christina piercing, Nefertiti piercing* та ін. Слід зазначити, що для цієї групи ювелірних прикрас існує власна родова назва, що має декілька синонімів – *genital jewellery (sex jewellery, adult jewellery)*.

Останні дві групи розглянутих номінацій – прикраси для тулуба та ніг – є найменш чисельними (5 та 2 % відповідно). Серед прикладів наведемо: *belly chain, brooch, breastplate, chatelaine* для тіла, *anklet, toe ring* для ніг.

Використаний у дослідженні енциклопедичний словник виокремлює номени, що їх ми об'єднуємо у групу, яка складає 8 % від загальної кількості вибірки. Сюди включаємо номінації різноманітних компонентів ювелірних виробів, таких як підвіска, медальйон, застібка тощо, наприклад: *cameo, medallion, locket, pendant, clasp, safety chain, memory wire*. Види оправ для каміння у виробках містять такі назви, як *arcade, claw, cluster, cathedral* та ін. Серед прикладів назв ювелірних комплектів наведемо *composite suite, duettes*.

Стосовно об'єму та детальності інформації про досліджувані одиниці, представленої у зазначених енциклопедіях, відзначимо, що всі семантичні ознаки даного класу об'єктів, зафіксовані нами у дефініціях тлумачних словників англійської мови, наявні також і в спеціалізованих джерелах. Енциклопедичні тлумачення також зазначають належність певного об'єкта до класу ювелірних прикрас, описують форму ювелірних виробів, вказують на місце носіння, суб'єкта носіння та особливості використання тієї чи іншої прикраси. Відмінності дефініцій назв ювелірних прикрас у загальнономовних та спеціалізованих словниках полягають в об'ємі та детальності інформації про дані артефакти. До того ж енциклопедичні джерела використовують іконічні знаки: малюнки, фотографії, для ілюстрації самого тлумачення. Для прикладу порівняємо дефініції обручки-печатки у тлумачному та енциклопедичному словниках:

"signet ring – a finger ring engraved with a signet, seal, or monogram"
[5];

"signet ring – emblematic, often familial, ring, often bearing a coat of arms, fit for use to imprint a wax seal on documents etc. The wearing of a signet ring is declining as the European aristocracy diminishes, however

noble families have upheld long standing traditions of wearing signet rings for centuries. Sometimes the initials of the individual are engraved into the ring if the person is not of noble descent and does not have the right to bear arms" [6].

Як бачимо, обидві дефініції містять зазначення належності даної номінації до класу ювелірних виробів за допомогою гіпероніма *ring* та особливості зовнішнього вигляду. Енциклопедичне тлумачення до того ж містить культурологічну інформацію про особливості використання обручки-печатки.

Порівнюючи представленість конститuentів досліджуваного поля у загальних лексикографічних та спеціальних довідникових джерелах, доходимо висновку, що у тлумачних словниках англійської мови зафіксовано 65 номінативних одиниць, які позначають ювелірні прикраси, що складає лише 22 % від наявних 300 одиниць у енциклопедичних джерелах. Таке співвідношення свідчить про те, що в енциклопедіях, орієнтованих на професійного користувача, існує дрібна диференціація значень лексичних одиниць, які називають ювелірні прикраси, в той час, як на рівні повсякденного спілкування, на яке орієнтовані неспеціальні словники, всі ці значення підлягають істотному узагальненню. В умовах непрофесійного спілкування людина віддає перевагу номінативним одиницям, які відповідають базовим назвам класів об'єктів, тобто лексичним одиницям з нейтральним рівнем конкретності й семантичної маркованості.

Подальше дослідження лексико-семантичного поля "ювелірні прикраси" є перспективним у плані розгляду особливостей його функціонування у різножанрових художніх текстах.

Література

1. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика / И. М. Кобозева. – М. : Эдиториал УРСС, 2000. – 352 с.
2. Павлов В. М. Полевые структуры в строе языка / В. М. Павлов. – СПб. : Изд-во СПбГУЭиФ, 1996. – 116 с.
3. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
4. Шмелев Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики / Д. Н. Шмелев. – М. : Наука, 1973. – 280 с.
5. An Illustrated Dictionary of Jewellery [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.allaboutjewels.com>. – Назва з екрана.
6. Glossary of Jewelry-Related terms Jewellery [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.en.wikipedia.org>. – Назва з екрана.